

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 155 / Olot, desembre 2023

Coordinació: Xavier Puigvert • Edició: Ajuntament d'Olot - Cultura i Educació i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / JORNADES CRÍTIQUES, A OLOT

En una època d'*infoxicació* en què se'ns bombardeja amb una quantitat ingesta d'informació—que, també sigui dit, no sabem ni tan sols si és veraç o si està contrastada—, cal més que mai (re)pensar en els criteris que configuren la nostra aprehensió d'informació. Criteris que, si són sòlids, ens permetran considerar què és “coneixement vertader”. Així, en un món virtual, de *fake news* i de la informació de fàcil accés, és de vital importància dedicar unes jornades al pensament crític: a com configurar-lo i a plantejar-nos com el més antic dels sabers, la filosofia, ens pot ajudar en aquesta tasca. *La setmana crítica, a Olot* és, per tant, una necessitat. I una necessitat social.

En aquestes primeres jornades crítiques i olotines, realitzades entre el 23 i el 26 d'octubre d'enguany, hi han assistit diàriament una mitjana de dues-centes persones, entre alumnat de batxillerat dels centres educatius i la ciutadania olotina, en general. L'organització ha estat fruit de l'entesa entre els instituts olotins del Bosc de la Coma, La Garrotxa i el Montsacopa, que van comptar amb el suport de l'Ajuntament de la ciutat i l'expertesa organitzadora de l'associació gironina Filosofia, ara. L'objectiu d'aquesta aventura no era altre que fer que el públic assistent reflexionés en un espai immillorable com és la sala El Torín, sense cap mena d'estigma i amb el guiatge de ponents i experts de primer nivell.

El primer dia de la nostra setmana, vam començar amb la ponència *Què és la filosofia? (Potser sí o potser no)*, a càrrec del doctor Ramon Alcoberro. El professor jubilat de filosofia moral i d'ètica de la Universitat de Girona (UdG) va

fer una aproximació a la filosofia, a la mena de preguntes que resol i per les quals s'interessa. Això es va contraposar a les preguntes, per exemple, de la ciència. Finalment, el ponent va prendre l'exemple de les quatre preguntes més importants de l'obra d'Immanuel Kant, que són: “Què puc saber?”, “Què he de fer?”, “Què puc esperar?” i “Què és l'ésser humà?”.

El segon dia, els assistents van gaudir de la conferència *Del pensament únic al pensament crític: com configurem el nostre criteri?*, a càrrec del doctor Oriol Ponsatí-Murlà, professor de filosofia antiga i medieval a la UdG. La ponència va explorar els conceptes de pensament únic i pensament crític, destacant la tendència a una consciència única enfrontada amb la diversitat del pensament crític. El professor de la UdG va presentar un cas innovador sobre l'avortament: va argumentar que el debat real avui se centra en quin moment cal posar fi a la vida d'un embrió, canviant la perspectiva del pensament únic al pensament crític, pel que fa a les legislacions de diferents països.

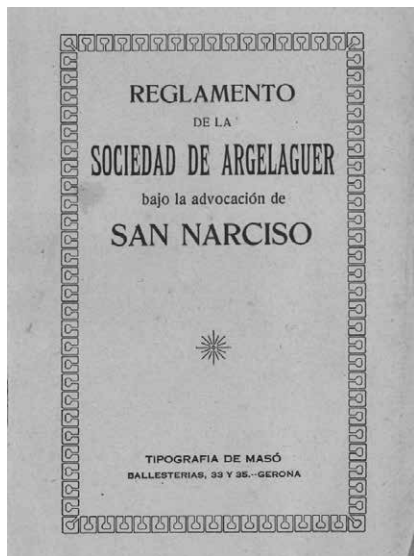
El tercer dia, el doctor Jörg Zimmer, especialista en estètica de la UdG, va presentar *La crítica com a eina de la reflexió filosòfica*, que es va centrar en les quatre grans pre-

güentes kantianes. Les famoses qüestions són conegudes per abastar la naturalesa del coneixement, els deures ètics, les expectatives de coneixement i felicitat, i la naturalesa de l'ésser humà. Aquestes preguntes, concebudes per orientar la vida humana, destaquen la importància de buscar el coneixement, actuar moralment, mantenir unes esperances raonables i reconèixer la dignitat inherent de tots els éssers humans.

La darrera activitat d'aquest cicle es va realitzar el quart dia amb una taula rodona que va prendre per nom *El pensament crític en els adolescents*. L'activitat va ser moderada per Rubèn Molina, professor de filosofia a l'Institut Montsacopa, i va comptar amb intervencions de Carla Colomera, estudiant de filosofia, política i economia a la Universitat Ramon Llull; Armand Bastardo, professor de filosofia a l'Institut La Garrotxa; Anna Uribe, professora de filosofia de l'Institut Bosc de la Coma, i Àlex Agustí-Polis, vicepresident de l'associació Filosofia, ara. Aquest acte va plantejar la necessitat de la filosofia com a eina de reflexió i de configuració dels criteris, així com la necessitat de plantejar didàctiques de la filosofia que potenciïn, precisament, el pensament crític.

ÀLEX AGUSTÍ-POLIS

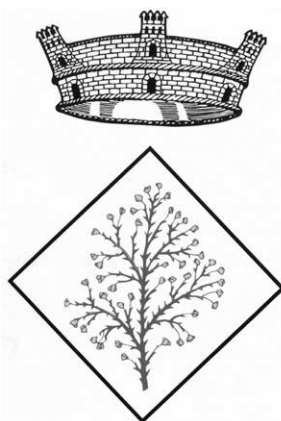

L'Arxiu Comarcal de la Garrotxa continua amb la seva tasca de tractament dels fons municipals històrics de la comarca. El darrer cas seria el de l'Ajuntament d'Argelaguer, ingressat durant aquest any. Evidentment, la documentació municipal serveix de base, sobretot, per a moltes investigacions de caràcter local, però també, com a complement d'investigacions amb una mirada més àmplia. Entre els conjunts documentals més interessants, pel que fa a la conservació seria en un període llarg de temps, trobaríem tots els relatius al pagament d'impostos. La contribució rústica i pecuària (1894-1970) i els amillaments (1860/1961) permeten acostar-nos a la distribució dels cultius i de la propietat, i ens mostren les estructures de poder en un municipi eminentment rural.

També podríem destacar els repartiments de l'impost de consums (1864/1918), que reunia els diferents impostos indirectes sobre els articles de primera necessitat (com podrien ser l'oli, el vi, la carn fresca, etc.). Consums, tradicionalment, gravava l'entrada d'aquests productes als municipis i, per aquest motiu, és un bon testimoni de les transaccions comercials i l'abast de la producció d'aquests béns. Per altra banda, és sabut que aquest impost no gaudia de gaire bona fama, ja que incidia directament sobre els productes bàsics

i, alhora, el repartiment es va fer servir durant uns quants anys per cobrir dèficits pressupostaris.

Però, a part dels fons considerats pròpiament dels ajuntaments en trobem d'altres institucions diferenciades d'aquests clarament que, en algun moment, podien haver compartit seu al mateix consistori i, amb el pas dels anys, reflectir una visió d'homogeneïtat. Seria el cas del fons de la Hermandad de Socorros Mutuos San Narciso de Argelaguer, una institució de solidaritat pagesa que servia per donar assistència, mèdica i econòmica, en casos de malaltia dels seus socis. Amb els seus més de cent anys d'història (1874-1986), no s'ha conservat un abast documental considerable (només dues capses), però sí que té un valor qualitatiu important per acostar-nos al fenomen d'aquestes organitzacions socials que van anar sorgint durant el darrer terç del segle XIX i principis del XX. Entre la documentació més interessant –ja utilitzada per Ramon Ponsatí a la revista *L'Argelaga*–, trobaríem els llibres de comptes (1894-1981) i els llibres d'actes (1894-1962). La institució tenia una estructura jeràrquica encapçalada per la Junta, que es renovava amb la designació de socis per part dels membres de la junta sortint. Subordinadament, els corredors eren els encarregats de comunicar la necessitat de vetllar un malalt als responsables i els infermers havien de visitar-lo com a mínim un parell de cops per setmana i valorar-ne l'assistència prestada.

Amb el pas dels anys, ens trobem amb un augment de les descripcions dels fons documentals disponibles amb l'objectiu de facilitar les consultes dels investigadors i, per tant, ajudar-los a respondre les preguntes o hipòtesis relacionades, tant amb la història local com amb la de qualsevol àmbit historiogràfic.

SERGI TORRENT GUBAU

BREVIARI

Fins al 23 de febrer de 2024, la Sala d'actes de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa acull l'exposició **1923, Josep Danés transforma Núria**, comissariada per Joaquim M. Puigvert i Solà, professor de la Universitat de Girona. L'exposició arriba a Olot després de la seva estada a Núria, on ha comptat amb una notable assistència de visitants, i s'ha elaborat a partir de la documentació de l'arquitecte Josep Danés i Torras (Olot, 1891-1955) que es custodia a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa.

•••

Per novè any consecutiu, aquest desembre l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa proposa als seguidors dels seus comptes de Twitter i Instagram un joc de pistes sobre el patrimoni local, amb elements que combinen la història, la memòria i la fotografia, en forma de **calendari d'advent**. En aquesta edició, es donen pistes textuais i gràfiques per identificar algunes places de poblacions de la comarca.

•••

Amb motiu de les festes de Nadal, l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa aplicarà l'horari reduït, des del 15 de desembre de 2023 fins al 10 de gener de 2024, per als investigadors i les consultes en general. Serà obert els matins de dilluns a divendres de 9 a 14 h. Es manté la cita prèvia a través del web.

COL·LECCIÓ LOCAL

MONOGRAFIES

BARTOLOMÉ, José Luis,
100 centos. Poemas de reciclaje,
[s.l.]: l'autor, 2023, 123 p.

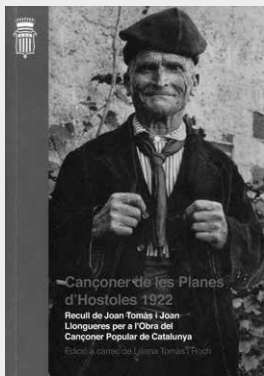
GINABREDA, Josep M.,
Sant Privat d'en Bas. Cases de muntanya, la seva gent, tradicions i costums, Sant Joan les Fonts: Oliveras, 2023, 114 p.

GRAU, Maria,
La llum del verb, Badalona: Forment, 2023, 57 p.

GUIX, Sergi,
Plagi, Barcelona: Stonberg, 2023, 268 p.

RAMOS, Ruben i PLANA, Sergi,
101 racons de la Garrotxa, Olot: Bassegoda, 2023, [101 fitxes].

TOMÀS, Lilibiana (ed.),
Cançoners de les Planes d'Hostoles 1922. Recull de Joan Tomàs i Joan Llongueres per a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, les Planes d'Hostoles: Ajuntament, 2023, 305 p.

TORNABELL, Alexandre,
Neanderthal o la poètica del fragment, Barcelona: Stonberg, 2023, 115 p.

TORRENT, Josep i CASAS, Salvador,
Jo he robat el manuscrit Voynich, Figueres: Brau, 2023, 397 p.

TORRES, Maribel,
Cartes marcades, Barcelona: Llibres del Delicte, 2023, 236 p.

ARTICLES

BARTOLÍ, Gemma,
“Les nissagues muntanyenques catalanes: evolució de la família catalana”, *Plecs d'Història Local*, núm. 189, abril 2023, p. 10-13.

BARTOLOMÉ, José Luis,
“El clan Kennedy, Onassis i la tragèdia grega”, *Auriga. Revista de Divulgació i Debat del Món Clàssic*, núm. 118, octubre 2023, p. 9-12.

BENITO, Lucía i BASSAS, Sergi,
“Dues festes majors representatives: Banyoles i Olot”, *Revista de Girona*, núm. 341, novembre-desembre 2023, p. 87-89.

BUSSÉ, Clàudia,
“On són els itineraris literaris de la ‘novel·la muntanyenca?’”, *Plecs d'Història Local*, núm. 189, abril 2023, p. 18-19.

CASACUBERTA, Margarida,
“La ‘novel·la muntanyenca’ i les construccions literàries del ‘territori’”, *Plecs d'Història Local*, núm. 189, abril 2023, p. 1.

CASACUBERTA, Margarida,
“Notes sobre la ‘novel·la muntanyenca’: el mite de la Muntanya catalana, els Jocs Florals i la ‘revolució pacifista’ de Catalunya”, *Plecs d'Història Local*, núm. 189, abril 2023, p. 2-5.

DORCA, Jordi,
“Jaume Genover, pioner de la IMDb”, *Revista de Girona*, núm. 341, novembre-desembre 2023, p. 21.

ESTEBAN BOCHACA, Ramon i NAVARRO, Martí,
“Reportatge fotogràfic: Verd clar a les Planes d'Hostoles”, *Revista de Girona*, núm. 341, novembre-desembre 2023, p. 26-33.

MARTÍ, Laia,
“Oficis i establiments antics:

Casa Martí, reparació de màquines de cosir”, *Puigsacalm*, núm. 159, octubre-desembre 2023, p. 5-7.

MERINO, Imma,
“Amb el desig d'una revelació [Cerrar los ojos, de Víctor Ericce]”, *L'Avenç*, núm. 501, octubre 2023, p. 64-69.

PALMADA, Guerau,
“El santuari de Finestres”, *Revista de Girona*, núm. 341, novembre-desembre 2023, p. 54-58.

RIERA, Carla,
“El purgatori de l'individu modern: la muntanya a *La punyalada*, *Solitud* i *La vida i la mort d'en Jordi Freginals*”, *Plecs d'Història Local*, núm. 189, abril 2023, p. 14-17.

SAGUER, Enric,
“Història social i novel·la rural: un comentari a propòsit del tema de l'absentisme”, *Plecs d'Història Local*, núm. 189, abril 2023, p. 6-9.

SELLES, Narcís,
“Tres historiadores de l'art que despunten”, *Revista de Girona*, núm. 341, novembre-desembre 2023, p. 44-47.

TEXTOS ELECTRÒNICS

REIXACH, Albert,
“L'impacte de la construcció de murailles dans les rapports entre espace urbain et périphérie: le nord-est de la Catalogne, seconde moitié du XIVe siècle”, dins M. BÉGHIN i C. XANDRY (dir.), *Administrer la ville dans et hors les murs. En Occident, XIVe-XVIe siècles: continuité(s) ou rupture(s)?*, Ville-neuve d'Asq: Institut de Recherches Historiques du Septentrion, 9 novembre 2023. [en línia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.4000/books.irhis.6729>>

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

Quan fem balanç de l'obra de govern de l'ajuntament republicà, elogiem la transformació de la vella Escola de Dibuix en una moderna Escola Superior de Paisatgisme, tot i que ja aleshores el paisatgisme era un mer anacronisme. Si en teniu cap dubte, podeu llegir un incisiu article, titulat "Figueres-Olot", publicat l'any 1929 al setmanari d'esquerrers barceloní *L'Opinió*. El periodista garrotxí Narcís Molins i Fàbrega contraposa la societat empordanesa i l'olotina aprofitant l'abisme que separa el surrealisme dalinià del paisatgisme olotí. L'article va generar un interessantíssim debat entre els partidaris de l'art al servei d'una causa i els de l'art pur.

Narcís Molins i Fàbrega és un dels periodistes i polítics més rellevants que ha donat la nostra comarca i, tanmateix, és un complet desconegut. Va néixer a Beuda en el si d'una família de culleraires i, encara adolescent, va marxar a Barcelona a fer d'aprenent. Es va formar políticament a l'Ateneu Enciclopèdic Popular i de ben jove es va implicar en la lluita social. El 1920 va passar a la clandestinitat i durant unes setmanes va compartir amagatall amb els dirigents sindicals Àngel Pestanya, Salvador Seguí i Martí Barrera. Molins militava a la Federació Comunista Catalanoblear i va participar en la fundació del Bloc Obrer i Camperol l'any 1930, però de seguida va discrepar de la línia possibilista que va prendre aquell partit i va marxar cap a la trotskista Oposició Comunista Espanyola. Des de les revistes *Comunista* i *Soviet*, va teoritzar sobre la revolució social i el dret d'autodeterminació i va criticar els *trentistes* de la CNT; a *Nueva España 1930*, hi va publicar una acuradíssima radiografia de la Catalunya política del final de la dictadura. També va traduir al català obres cabdals del pensament, entre elles *L'imperialisme, darrera etapa del capitalisme*, de Lenin. L'any 1935 va ser escollit membre del primer Comitè executiu del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) i, quan va esclatar la guerra, el nomenaren director dels diaris del partit, *Avant* i *La Batalla*. Però, com que es va oposar a l'entrada del seu partit

al Consell de Govern de la Generalitat, va ser enviat a París a dirigir-ne la delegació internacional. Allà va liderar unes converses fallides amb uns nacionalistes marroquins, que tenien per objectiu provocar una insurrecció al Protectorat del Marroc que afeblís el bàndol franquista. I el 1937 va organitzar la campanya internacional de suport al POUM. Acabada la guerra, va aprofitar els seus contactes internacionals per facilitar l'exili a molts companys; entre ells el jove periodista Víctor Alba (sobrenom de Pere Pagès Elias) i el dibuixant Josep Bartrolí Guiu, l'autor dels dibuixos del llibre *Campos de concentración (1939-1940)*, que ha inspirat la premiada pel·lícula de dibuixos animats *Josep*. Els textos són obra de Molins, els va escriure des dels camps de treball del nord d'Àfrica. A l'exili mexicà, Molins es va retrobar amb el pintor Vlady Serge, amb qui havia travat una sòlida amistat a París i, junts, van freqüentar l'entorn polític i artístic dels pintors Diego Ribera i Frida Kalho.

Més enllà de la política, la gran passió de Molins va ser el periodisme. De ben jove, ja publicava articles a *L'Esquella de la Torratxa*, *Mirador*, *La Rambla*, *Ideari* o *L'Hora*. L'any 1930 va entrar a treballar a *La Nau*, el diari republicà promogut per Antoni Rovira i Virgili. Justament, un article publicat en aquest periòdic sobre la relació entre els dirigents del CADCI i els Sindicats Lliures el va portar una bona temporada a la presó. Quan va recuperar la llibertat va entrar a la redacció de *L'Opinió* i, més endavant, va passar a treballar al diari *La Humanitat* i també al servei de premsa de la Generalitat. Els Fets d'Octubre de 1934 el van marcar profundament. En absència del director de *La Humanitat*, detingut, i dels altres redactors, desapareguts, va escriure tot sol l'edició del dia 8. Va ser el primer diari, i pràcticament l'únic, que va explicar el que estava passant. El mes de novembre d'aquell any el va passar a Astúries, investigant els fets i escrivint un llibre, *UHP. La insurrecció proletària d'Astúries*, que ha esdevingut un llibre de culte.

ANIVERSARI / 200 ANYS DE LA PAPERERA TORRAS, DE SANT JOAN LES FONTS

El 23 de desembre de 1823, l'hisendat olotí Llorenç de Trincheria va establir al paperer Salvador Torras Ricart (Vilalleons, 1791–Sant Joan les Fonts, ?) una quartera de terra del seu mas Juvinyà, a Sant Joan les Fonts, perquè hi edificués un molí paperer. Salvador, traslladat a la població el 1818, i el seu germà Ramon, establert a Banyoles, havien après l'ofici en el molí paperer d'en Florensa, a les Planes d'Hostoles, propietat del seu pare.

El molí edificat per Salvador, el de Can Bo, va ser l'inici d'una empresa paperera familiar que aprofitava la força del Fluvià i que va contribuir al naixement de la població de Sant Joan les Fonts, fins a aquell moment un veïnat disseminat del terme de Begudà.

DOMÈNEC MOLI

Quan era molt, molt jove, moltes vegades anava a l'altre costat d'una riera d'aquelles que només porten aigua quan plou. Els veïns hi havien fet una passera de pedres i, quan l'aprenent de riu tenia una avinguda sobtada, el superaves saltant d'una pedra a l'altra. Aquest record m'ha vingut quan buscava una figura que expliqués què ha representat la lectura per a mi i per a molts de la meva generació. De llibre en llibre, hem travessat el rierol de la nostra vida que, com aquella riera, tindrà un llit en forma d'U: comença a un nivell, es va enfonsant i després recupera l'alçada inicial. Les pedres de l'inici, si seguim aquesta regla, eren quasi planes; després anaven creixent i es tornaven a encongir fins a assolir la dimensió de les primeres.

Les lectures de la nostra joventut eren quasi planes: llibre infantils, aventures infantils, històries infantils, lectures dirigides pels pares i pels mestres... fins a assolir el vici, l'addicció letal a la lectura. I a llegir-ho tot!: la premsa local, el full parroquial, els anuncis de qualsevol producte, els llibres juvenils... Les pedres s'anaven fent més altes. Els temps finals de l'etapa d'estudiant et manen entrar en el món dels clàssics i, en els anys quaranta i cinquanta, només hi havia clàssics en llengua espanyola. I en català? Què dius! Però aleshores ja no hi havia qui ho parés: abandonaves el col·legi i tenies la sort de trobar la llista, titulada *Índice*, de llibres que la santa mare Església sentenciava

com a pecat mortal llegir-los. Ja tenies lectura per a estona, ja eres a les pedres més altes de la passera: *Les nits blanques*, de Fiódor Mikhàilovitx Dostoievski; *La metamorfosi*, de Franz Kafka; els tròpics de Càncer i de Capricorn, d'Henry Miller; *L'estranger*, d'Albert Camus; l'existencialisme de Jean Paul Sartre; *El Paral·lel 42*, de John Dos Passos, i altres obres de la generació dita perduda. I entremig, autors ibèrics, com García Lorca, Camilo José Cela; autors coetanis, com Gabriel García Márquez, Eduardo Galeano, Isabel Allende, José Saramago... I de més propers: Josep Pla, Fages de Climent, Montserrat Vayreda; autors locals, com Alexandre Cuéllar, Nolasca Rebull, Joan Mercader, Josep Congost; historiadors, com Paluzie, Danés, Grabolosa, Solà-Morales...

Podríem omplir pàgines de noms, però aquesta no és la intencionalitat d'aquest paper, sinó explicar una mica com la passera de la lectura, una vegada superada la part més fonda, es va aplanant a mesura que la vista també es va comprimint darrere unes ulleres cada vegada més gruixudes. Ara llegeixes o mires còmics, titulars de diaris, algun llibre en el qual un editor generós ha decidit utilitzar una tipografia del catorze... Seguim conscients que allò que no és en el llibre no existeix, però que l'existència dels humans dura menys que la dels llibres. Quan les pedres de la passera es tornen a aplanar, t'adones que més enllà no hi ha camí.

ELS NOMS DE LA TERRA / SANTALÓ ESPINÓS

XAVIER PUIGVERT I GURT

Fa pocs anys, un alpinista de renom afirmava en una entrevista que, en el decurs d'un expedició, havia volgut parlar amb la muntanya i que havia tingut la sensació real que aquesta li responia. Una conversa així és ben possible si, com el nostre escalador, ets a l'Himàlaia, amarat de misticisme i fred, però la veig més complicada en un entorn climàtic com el garrotxí. En algun cop de calor, jo mateix he volgut obrir una via de diàleg amb la muntanya de *Santaló*, del municipi de Montagut i Oix, perquè m'esclareixi el seu perfil toponímic i sempre m'ha respost amb un silenci que desanima. Només sabem que el seu nom va ser aprofitat com a denominació de dos masos, *Santaló d'Amunt* i *Santaló d'Avall*, documentats conjuntament l'any 1329, i d'un torrent que baixava pel pendent.

Pel que sembla, el nostre topònim es tanca en banda des de fa segles i no permet bastir ponts interpretatius. Joan Corominas s'hi va adreçar acadèmicament i tampoc no en va treure l'aigua clara: "és un nom de sant, però és dubtós de quin sant es tracta", reconeixia compungit. Amb poc convenciment, proposava una advocació *sant Odiló* tant fantasiosa com la de *sant Taló*, que la saviesa popular s'havia tret de la màniga. Llàstima que la inexistència d'una església en aquella

muntanya abans del segle XI resti força a aquestes i a qualsevol altra juguesca santificadora. A la desesperada, es podrien suggerir arrels més exòtiques –el celta SENTO-, 'camí'; l'àrab SANAD, 'costa'...–, però seria parlar per parlar, sense tocar-li prou el punt sensible que el tragués del mutisme.

Però, i si tots plegats ens haguéssim equivocat d'interlocutor? Obtindríem alguna resposta si formuléssim la qüestió que ens interessa a una altra muntanya homònima, *la roca de Santaló* del municipi de Josa i Tuixén, a l'Alt Urgell? El cas és que aquest cim pirinenc s'adossa a una altra elevació anomenada *Espinal*, amb el presumpte significat de 'cobert d'espines, lloc embardissat'. El duo muntanyenc ens permet aventurar una arrel etimològica per a *Santaló*: el substantiu llatí SENTIS, 'esbarzer, bardissa', o el seu plural SENTES, 'espines'. No crec que sigui una barrabassada, si tenim en compte que hi ha consens a veure en el nom del *coll de Santigosa*, partió entre Sant Joan de les Abadesses i Riudaura –cosí germà d'un *Sandicosa* aragonès, a Sallent de Gállego–, el romanc SENTICOSA, 'espinós'.

Espines, i no sants, podria ser el contingut del comunicat de Santaló. Rebut!

EMILI BASSOLS I ISAMAT

Un dels principals reptes de futur que té la nostra societat i que exigeix d'una reacció immediata per part dels governs municipals és aconseguir que els pobles i les ciutats siguin espais més amables i sostenibles. Les ciutats concentren la major part dels habitants. Això passa a Catalunya i a la majoria de països del món. A la Garrotxa, el 90% de la població viu en nuclis urbans, la resta ho fa en masies disseminades. Els pobles i les ciutats són els nostres espais quotidians, és on passem més hores, on ens socialitzem, on fem vida, per tant, no hauríem de permetre que fossin entorns desagradables, perillosos o insalubres. Les ciutats han crescut sobre espais naturals i, en molts casos, la presència de verd hi ha acabat sent testimonial degut, sobretot, al fet que la planificació ha estat fonamentada en l'ús indiscriminat del formigó i l'asfalt. Afortunadament, a Olot hi ha una superfície important destinada a parcs i jardins, però no per això ens podem conformar. Cal anar més enllà.

La creació d'espais saludables i pacífics, que afavoreixin la salut i el benestar de les persones, no es pot establir en base a una xifra concreta, una proporció o un percentatge. S'ha de substituir el model que s'ha aplicat en els darrers cinquanta anys (créixer sense mesura) i adoptar-ne d'altres, alternatius, més continguts pel que fa al creixement, que preparin millor les ciutats per adaptar-les al nou escenari de canvi climàtic i de crisi energètica i de biodiversitat en què ens trobem. És veritat que d'un temps ençà es parla molt de ciutats verdes, resiliència urbana o urbanització sostenible; no obstant, és important fer aterrar aquests desitjos i convertir-los en accions concretes. I és aquí on apareix un nou terme emergent, que sembla que està fent fortuna, el de les *Solucions basades en la natura* (SbN). Sota aquest concepte s'engloben accions inspirades en els processos naturals i en el funcionament general dels ecosistemes que pretenen

millorar la relació entre les persones i el medi urbà on viuen, les funcions ambientals, la biodiversitat, la prevenció de catàstrofes i fins i tot la capacitat econòmica municipal. Bàsicament, és fer que la natura recuperi el protagonisme que mai hauria d'haver perdut, que la biodiversitat torni a aflorar en els ecosistemes urbans, que allò urbà també pugui ser natural. El nou concepte exigeix canvis en el sistema de governança i recomana dissenyar processos participatius, reals i inclusius, i compromisos fermes pel que fa al finançament. D'alguna manera, proposa que la societat deixi de ser un subjecte passiu i es responsabilitzi de la protecció, la gestió i la restauració dels ecosistemes urbans, en benefici propi i en el de les generacions futures.

Per entendre millor quines podrien ser algunes SbN aplicables a la nostra ciutat i a la seva àrea d'influència, poso alguns exemples, com ara la protecció de les zones de recàrrega dels aqüífers; la desocupació de les àrees inundables i la retirada d'obstacles presents al riu per evitar problemes en cas d'avingudes; la renaturalització de les places dures; la pacificació de carrers i avingudes limitant l'accés dels vehicles privats; l'establiment de corredors verds entre els espais lliures de la ciutat; la recuperació de la funcionalitat del bosc de ribera del Fluvià al seu pas per Olot; el tractament verd dels límits de la ciutat; la millora de la biodiversitat en parcs i jardins a base de canviar gespes arranades per prats amb herbes, flors i pol·linitzadors; la creació i la recuperació de zones humides a l'entorn de la ciutat i a la cua de les depuradores; la selecció d'espècies arbòries a plantar en espais verds més adaptades a les condicions climàtiques actuals; l'herborització dels escocells; uns horts municipals compromesos amb la conservació de l'agrobiodiversitat; potenciar els refugis climàtics als patis de les escoles i en els espais d'ús comú, etc.

Per saber si les SbN són realment efectives i contribueixen a crear ciutats més habitables, inclusives i amb major biodiversitat cal fer la prova del nou, és a dir, establir una bateria d'indicadors que aportin dades que ens informin sobre l'estat del medi i la salut i benestar de les persones. Si aquests seguiments ens donen resultats positius, és que ho estem fent bé; si no, tocarà analitzar què falla, reconduir el que calgui i seguir avançant. No ens podem aturar, el repte és massa gran i Olot no es pot quedar enrere.

JOSEP M. MUÑOZ

La frase del títol té una segona part que, amb petites variants, fa així: “Si no, per què els criava” (o “per què els hi posava”, “els creava” o “els feia”) i se sol utilitzar –si és que encara es diu, perquè els qui l’esmenten la solen atribuir als padrins o padrines– quan algú es vol desentendre d’una feina o d’una comesa que no li acaba de fer el pes i vol traspasar-ne la responsabilitat a algú altre. En alguns llocs, i en altres èpoques –els temps canvien, afortunadament–, la frase es feia servir amb “els jueus” o amb “els moros”, segons recull la paremiologia catalana comparada –on trobo aquesta combinació, avui del tot impronunciable, procedent d’un refranyer de Torroella de Montgrí: “Els jueus que els mati Déu i els moros que els mati sant Jaume!”.

L’expressió “Els carlins, que els mati Déu!”, que vaig sentir per primer cop a Olot –a Barcelona no es diuen, aquestes coses–, la vaig recordar aquest estiu passat, en la jornada que es va organitzar a Tortellà, a finals d’agost, en commemoració del 150 aniversari de la Crema de la vila, el 1873, per part de les tropes carlistes que assetjaven aquella població que, amb un marcat caràcter industrial, feia costat als liberals. En *El Cartipàs* del mes passat, Joan Barnadas hi feia referència i ressaltava el clima serè en què va tenir lloc la commemoració, atès, deia, que la distància temporal dels fets permetien recordar-los “en pau i tranquil·litat”. “Hi deu ajudar també”, afegia Barnadas, el “criteri i rigor” dels organitzadors, una afirmació que subscriu plenament.

Però més enllà del que podria acabar sent una constatació banal, del tipus “el temps ho cura tot”, és interessant notar com el pas del temps, efectivament, condiona la nostra visió dels problemes històrics. En allunyar-nos-en, la nostra visió pot esdevenir més clara; en apropar-nos-hi, pot tornar-se més borrosa. L’escriptor que es feia dir Stendhal, imbuït de sensibilitat romàntica però amb un sentit agut de la realitat, fa notar, a *La cartoixa de Parma* –que s’acaba de traduir de nou al català–, que el seu protagonista, Fabrizio del Dongo, un jove bufanúvols que s’ha afegit a les tropes napoleòniques, no està gens segur de si el que acaba de veure és una batalla, i que aquella batalla sigui la de Waterloo... És a dir, i aquesta és la lliçó, que ser-hi a dins no t’atorga necessàriament una millor comprensió del que està passant just al teu voltant. Cal una distància.

En els anys de la Transició, quan es començava a publicar sense les traves de la censura franquista un reguitzell d’obres sobre la Guerra Civil del 1936-39, aquesta distància necessària es va interpretar sovint en un sentit

que no respon al que vull dir: es tendia a creure que la historiografia anglosaxona podia mirar-se amb més objectivitat la nostra guerra, lluny de la implicació emocional que hi tenien els combatents o els fills dels combatents. Aquesta era una situació que reflectia, però, molt més el colonialisme acadèmic i el pobre estat de la recerca a casa nostra que no la suposada clarividència del qui s’ho mira de lluny, com si la seva mirada no estigués, també, plena de prejudicis: n’hi ha prou a recordar que sovint hi toca més Joan Fuster quan parla de bandolerisme que el mateix Eric Hobsbawm quan escriu sobre “rebels primitius”.

En tot cas, i tornant a Tortellà, sí que podem dir que la historiografia catalana de les darreres dècades, amb Josep Fontana al capdavant, ens ha convidat a tractar de comprendre les raons dels “altres”, d’aquells amb qui –com és el cas dels carlins– no combreguem ideològicament ni coincidim políticament. De la nostra comprensió de les raons que empenyien alguns a agafar les armes –com explica, amb una precisió encomiable, Marian Vayreda a l’inici mateix de la seva “novel·la” *Records de la darrera carlinada*, una explicació que, a més, et fa entendre el sentit precís del mot “reaccionari”– no cal deduir-ne, però, que les raons dels il·liberals valguin tant com les dels liberals: no podem situar en el mateix pla de la nostra consideració, com a ciutadans que som, els qui combaten els drets i les llibertats que els qui les defensen. Ens cal distància, no pas equidistància. Però sí que ens cal capacitat de comprensió, perquè entendre les raons dels altres –dels qui avui voten demagogs com Trump, Bolsonaro o Milei, o dels qui, a Espanya, es manifesten en contra de l’amnistia– és un pas absolutament necessari perquè puguem derrotar-los políticament, democràticament i evitem, al capdavant, la possibilitat que puguin imposar-nos les seves idees errònies i, en més d’una ocasió, simplement detestables.

J.M.M.

JOAN TRESSERRAS

Pocs dies després de la nostra Festa Major, vaig trobar per aquests carrers un veterà –no vull dir vell– i apreciat conciudadà amb qui comparteixo edats i sensibilitats i, com es pot suposar, en les nostres trobades els records flueixen fàcilment. Tenim el sa i tàcit costum de no preguntar-nos per com ens trobem: el fet de veure’ns pel carrer vol dir que anem tirant i així ens estalviem la *monserga* de suportar els sabuts i avorrits detalls.

A la pregunta de com li havien anat les festes, em respongué: “Més o menys, com cada any. Tot segueix igual, però amb la diferència que en la nostra època –volia dir, quan érem joves– tot era pagant i ara tot és gratis”. Aquesta resposta imprevista en principi em va deixar confós. Quan vaig reaccionar, li vaig dir que tot ha canviat, començant per nosaltres mateixos i les nostres circumstàncies, i tot seguit i de comú acord, anàrem recordant els actes principals de les Festes de quan teníem els ànims inquietos com un rossinyol i el cos responia.

Per refrescar la memòria dels coetanis, i per la possible curiositat pel tema del personal més jove, adverteixo que la selecció és subjectiva i agafada al vol. Per tant, admet tots els suggeriments i, de ben segur, a cadascú li portaran altres records. D’això es tracta.

Les Festes del Tura sempre començaven el dia 8 de setembre, la diada de les marededeus trobades. La vigília, al migdia, hi havia un repic general de campanes per anunciar la festa i, a la tarda, es feia la primera cercavila de la faràndula olotina (els Ca-

beçuts, els Gegants amb el seu Cap de Lligamosques i els Cavallets). La resta de la faràndula local, que no era tan nombrosa com ara, es quedava a casa. Trobar cada any balladors era un maldecap per a la Comissió Municipal de Festes, encara que cobressin. Al vespre, hi havia l’encesa dels fanalets intercalats entre la *gallarda*, les cintes de decoració de carrers i places, que cobrien penjats d’unes tires horitzontals en els llocs més emblemàtics del centre urbà. Molts anys es complia la

dita “Per les Festes del Tura, pluja segura”, i aquells ornaments fets de paper lluien la resta de dies festius un aspecte molt migrat. Però s’acceptava amb resignació: ja era una tradició més.

El dia 8, a les vuit del matí, la faràndula, sempre acompanyada per una orquestra, iniciava una cercavila, preludi festiu. A les deu, al santuari de la Mare de Déu del Tura, s’iniciava el solemne ofici en honor de la patrona, amb la presència de les autoritats que, a més de l’Ajuntament, eren el jutge del districte i els caps de les forces armades destinades al municipi. Un cop acabat l’ofici, es muntava el seguici, encapçalat per la faràndula amb l’orquestra i les autoritats, que es dirigia cap a la plaça del Generalísimo, ara plaça Major, ja plena de mainada impacient, i es feia la primera ballada. La gallarda accentuava l’aire festiu. Després, per tradició i en honor a la gastronomia, les famílies celebraven a casa seva el dinar de Festa Major, tots a taula i moltes vegades amb forasters convidats. A la tarda, a les set, tenia lloc la solemne processó amb les autoritats, un pendonista engalanat i l’orquestra. Sortia del santuari del Tura i hi tornava a entrar després d’haver voltat pels carrers i enfilat-se al capdamunt del Firal. Tenia una nombrosa quantitat d’assistents i contemplatius badoocs (cal tenir en compte que mentrestant la resta d’activitats es trobaven en ordenat i respectuós *stand-by*).

ACGAX. FONS FERIAES. JAVIER GUIL (MÉS FIRA)